

De kvindelige landssvigere

(https://krigsvidenskab.dk/application/files/2815/9014/3542/Skaerbillede_2020-05-22_kl_12.23.09.png)

(https://krigsvidenskab.dk/application/files/2815/9014/3542/Skaerbillede_2020-05-22_kl_12.23.09.png)

()

Titel: De kvindelige landssvigere.

Forfatter: Henning N. Larsen.

Udgivet i: 2019.

Sider: 172.

Vejl. pris: 244,95 kr.

Anmelder: Bjarne Maurer.

Rating: 2.

Denne bog ønsker at gå i dybden med et af besættelsesårenes mest kontroversielle emner: De kvindelige landssvigere.

Forfatteren vil rekonstruere den typiske kvindelige landssviger, som primært blev dømt for angiveri eller stikkervirksomhed. Forfatterens målsætning er at afkode kilderne – primært retsakter – og fordele oplysningerne på en række kategorier således, at der fremkommer en tematisk profil af de kvindelige landssvigere.

Kategorierne er: Fødslen og de sociale kår; Uddannelse og voksenlivet; Seksualiteten; Motivationen; Konsekvenserne for ofrene; Retsopgøret, samt: Afsoningen og løsladelse. Til sidst konkluderer forfatteren på en prototype af en kvindelig landssviger. Ordet 'prototype' anvender forfatteren for samtlige af de omtalte kategorier.

Da retsopgøret efter Besættelsen mod landssvigerne var overstået, og den sidste henrettelse var eksekveret i 1950, gik de i glemmebogen.

Landssvigerne havde ingen plads i den nye nationale fortælling – den såkaldte konsensusteori - om det besatte, lille tapre folk, som hver på sin måde gjorde modstand. Det officielle Danmark udøvede politisk modstand, befolkningen udøvede passiv modstand og frihedskæmperne var de aktive. De som var på den forkerte side, blev stemplet som nazistiske opportuniste, anløbne kriminelle, psykopater, lykkeriddere og småt begavede medløbere.

Nyere forskning har afvist disse generaliseringer og konkluderet, at landssvigerne ikke adskilte sig markant fra resten af befolkningen i social og økonomisk stand. Den kriminelle hyppighed var ligeledes ikke større end hos befolkningen generelt.

Den 2. verdenskrig og de fem forbandede år var en konfliktfyldt periode, hvor personer, grupper og samfundslag reagerede vidt forskelligt på den herskende forhold og den dynamik, som

Besættelsen og verdenskrigen udløste.

Emnet om landssvigerkriminaliteten blev umiddelbart efter krigen behandlet i to sociologiske værker af Karl O. Christiansen i henholdsvis 1950 og 1955. Den første bog handlede udelukkende om de mandlige landssvigere, medens hans disputats fra 1955 fokuserede på selve kriminaliteten.

Den foreliggende titel er ikke tidligere i historieforskningen udført med et så målrettet sigte og specifikt ønske om at karakterisere den typiske kvindelige landssviger. Bogen er derfor et pionerarbejde, og for første gang er en række retssager og illustrative begivenheder blevet gjort tilgængelige for et bredere publikum. Bogen er ikke en traditionel historisk præsentation af dette følsomme emne, men derimod en statistisk analyse af 488 dømte kvindelige landssvigere. I alt blev 644 kvinder dømt efter de særlige straffelovstillæg vedtaget af den nyvalgte Rigsdag i juni 1945. Kravet om et retsopgør blev oprindeligt formuleret i en pjece udsendt af Frihedsrådet i november 1943.

Prototype er et særdeles beklageligt valg da ordets moderne brug som oftest anvendes om industriprodukter, medens den oprindelige (græske) betydning er forbillede. Det er ikke retvisende, og forfatteren kunne have anvendt termen arketyper, som er standard for mønstre bl.a. i social-psykologien.

Forfatteren benævner sin undersøgelse som en analyse bygget på stikprøver, men det fremgår ikke, hvordan stikprøverne er udtaget af populationen. Det ser ud til, at stikprøverne er identiske med de antal retssager og retssagsoplysninger forfatteren har fundet på sin vej gennem arkiverne. En stikprøve skal udtages tilfældigt, og ikke været styret af de på forhåndenværende søms` princip. Der er i øvrigt et bortfalds problem idet 40 kvinder blev likvideret under besættelsen, andre forsvandt under og efter kapitulationen samt de sager som blev opgivet af anklagemyndigheden pga. bevisets stilling. Det kan ikke udelukkes, at oplysninger om disse grupper kan forandre konklusionerne. Der er et kildekritisk problem med oplysninger afgivet af anklagede personer.

Vidner skal på tro og love afgive korrekte udsagn, men anklagede personer kan sige, hvad de ønsker – Sandt, falsk eller midt i mellem. I deres alvorlige og defensive position vil de givetvis have sagt det,

som de mente tjente deres sag bedst. Hvis eksempelvis motivet bag en landssvigeranklaget ageren var økonomisk kunne det tænkes, at det var bedre at påstå, at motivet var politisk, eller at de blev provokeret eller presset til angiveriet.

Der er ingen tvivl om, at forfatteren har udført et meget stort arbejde med at finde dokumenterne i domstolsarkiverne og samle oplysninger i de forskellige kategorier. Problemet med resultaterne er, at de ikke er ikke særligt relevante for den traditionelle historieforskning. Hvor relevant er det at den typiske kvindelige dømte landssviger havde efternavnet Nielsen, var enebarn og havde 2 fornavne, hvor Marie var det mest hyppige?

Derimod er det relevant, at læseren får gennemgået en række enkeltsager, som ikke tidlige har været tilgængeligt for et historisk interesseret publikum. Her er ikke tale om de berygtede storstikkere og lokkeduer, der som bekendt var et farligt fænomen for modstandsbevægelsen. Det var ofte banale situationer, hvor unge kvinder i en presset situation traf et forkert valg, og angav personer til besættelsesmagten. Det var konflikter med naboer, kollegaer eller familie-medlemmer, men også økonomiske uoverensstemmelser, der udløste en henvendelse til det lokale tyske militær eller sikkerhedspoliti. En impulsiv beslutning, der havde store konsekvenser for de angivne. Angiverne gik over den usynlige streg og efter besættelsen kom regnskabets time. Kapitlet om motivationen er nok det mest interessante. Forfatteren har fundet 17 primære motiver hos de 488 i populationen. Halvdelen af kvinderne tilskriver 3 motiver til deres forbrydelse. Det er tilråb af forskellig karakter, økonomisk vinding og tyske sympatier. Egentlige nazistiske sympatier udgør knap 10%.

Der er enkelte steder i teksten, hvor forfatteren har haft en lidt for løs pen. Det er ikke fair, at nævne Frøslevlejren som en af de såkaldte `Helvede har mange navne`- lejre. Der døde kun en enkelt fange i Frøslev, fordi vedkommende kom for tæt på yderhegnet, hvorefter vagten afgav skud. Ernæringsstilstanden var den samme som i resten af Kongeriget. Det er overraskende, at forfatteren ikke har anvendt arkivet fra Justitsministeriets retspsykiatriske klinik. Arkivet indeholder oplysninger om ca. 10.000 anklagede danske og tyske statsborgere. Bogens tryk og layout kunne være bedre og de gengivne fotografier er blege. En enkelt illustration er fejlplaceret. Tabel 4 i appendiks giver ingen mening.

Historikere står på ryggen af den foregående generation, der igen fik viden og inspiration af Dem, som tog de første skridt. Det er især relevant for besættelsestiden, da litteraturen er enorm og perioden stadig fremprovokerer stærke følelser og værdiladede udsagn. Som et eksempel udtalte en juraprofessor for en del år siden, at retsopgøret efter besættelsen var et juridisk galehus. Det anselige indsamlingsarbejde kan givetvis anvendes af andre forskere, men det er dog vanskeligt at se, at "De kvindelige landssvigere" kan bidrage markant til progression inden for besættelsestidsforskningen.

